

статей); автореф. дис. канд. філол. наук: спец. 10.02.19 «Языкознание» /М.Ю.Глазкова. – Ростов-на-Дону, 2010.–[Ел.ресурс]:<http://www.pi.sfedu.ru/rspu/science/dissertation_councils/.../GlazkovaAvto.pdf>.

3. Івкова Н.М. Фігури експресивного синтаксису в сучасній публіцистичній літературі: автореф. дис. канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» /Н.М.Івкова. – Харків: Харк. нац. пед. ун-т ім. Г.С.Сковороди, 2010. – [Ел. ресурс]: <<http://www.avtoreferat.net/content/view/11488/66/>>.

4. Чабаненко В.А. Теоретичні засади дослідження експресивних засобів української мови // Мовознавство. – 1984. – №4. – С. 11-12.

5. Будагов Р. А. Язык и речь в кругозоре человека – М.: Добросвет, 2002. – 303 с.

6. Болотов В.И. Эмоциональность текста в аспектах языковой и неязыковой вариативности. – Ташкент: Фан, 1981. – 116 с.

7. Виноградов В.В. Проблемы русской стилистики. – М.: Высшая школа, 1981. – 320 с.

8. Балли Ш. Французская стилистика. – М.: Изд-во иностранной литературы, 1961. – 394 с.

9. Городникова М.Д. Эмоциональные кинемы и их номинации в текстах // Сб. научных трудов МГПИИЯ им. М.Тореза. – 1980. – Вып. 141. – С.85-96.

10. Трофимова Э.А. Синтаксические конструкции английской разговорной речи. – Ростов: Изд-во РГУ, 1981. – 159 с.

11. Долинин К.А. Стилистика французского языка. – М.: Просвещение, 1987. – 286 с.

12. Брандес М.П. Стилистика немецкого языка. – М.: Высшая школа, 1983. – 271с.

13. <http://www.voanews.com/english/news/usa/US-Senators-Speak-Out-on-Egypt-1154045289.html>.

14. http://www.usatoday.com/news/washington/2010-01-018-obama-one-year-later_N.htm.

УДК 811.134.2

Жох І.П.

(Львів, Україна)

ЕМОТИВНІСТЬ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З ЛЕКСЕМАМИ *TORO*, *CUERNO*, *SAPA* В ІСПАНСЬКІЙ МОВІ

У статті поданий аналіз емотивних ФО, які виникли на базі кориди, виявлено їх семантичні і структурні особливості і деякі особливості творення національно-мовної картини.

Ключові слова: *фразеологічна одиниця, емотивність, емоція, вербалізація, національно-мовна картина.*

В статтє представлен анализ эмотивных ФЕ, которые возникли на базе корриды, подано их семантические и структурные особенности и некоторые особенности творения национально-язычной картины.

© Жох І.П., 2011

Ключевые слова: фразеологическая единица, эмотивность, эмоция, вербализация, национально-язычная картина.

The present article deals with the emotional breadth of phraseological units, created on corrida basic, their semantic and structural particularities and some particularities of making national-language picture are shown.

Key words: phraseological unit, emotional breadth, emotion, verbalization, national-language picture.

На сучасному етапі розвитку мовознавства все частіше виникає зацікавленість у фразеологічних одиницях (далі ФО). Зокрема, увагу мовознавців привертає вербалізація емоційного стану. Це явище тісно пов'язано не лише з мовознавчими науками, а й з психологією та антропоцентричними вченнями.

Актуальність даної теми підтверджується дослідженнями І. Кушнір, О.Пилипців, М. Охрімко, М. Лемського, О. Левченко та ін. Наприклад, О. Бабкин вважає емотивність однією з релевантних ознак ФО. Як стверджує О. Левченко [1], у фразеологічній системі більше експресивних одиниць, ніж емоційно нейтральних. В. Шаховський визначає емотивність як іманентно притаманну мові семантичну якість виражати системою своїх засобів емоційність як факт психіки [2: 23].

Існують численні дослідження, присвячені емоціям. Це роботи Р. Плучика, А. Вежбицької, І. Голубовської, Ю. Апресяна, В. Шаховського, Дж. Лакоффа, М. Джонсона та інших дослідників. В їх роботах розроблені дефініції емоцій, сформульовані типові риси емоцій взагалі та характерні властивості конкретних емоцій, встановлені механізми виникнення і функціонування емоцій, надані їх класифікації за різними критеріями, використані концепти, за допомогою яких можна зрозуміти природу емоції [3: 88].

У сучасному мовознавстві досліджуються емотивні ФО як позитивного, так і негативного забарвлення. ФО становлять найконденсованіше вираження національно-культурного компонента мови, а, отже, їхній аналіз дає можливість простежити взаємозв'язок мови, світобачення і ментальності нації.

В даній статті буде розглянута концептуалізація ФО емоційного стану в іспанській мові, які виникли на базі такого суто іспанського явища як корида. У зв'язку з цим доречно було б подати класифікацію емотивних ФО за тематичною групою корида.

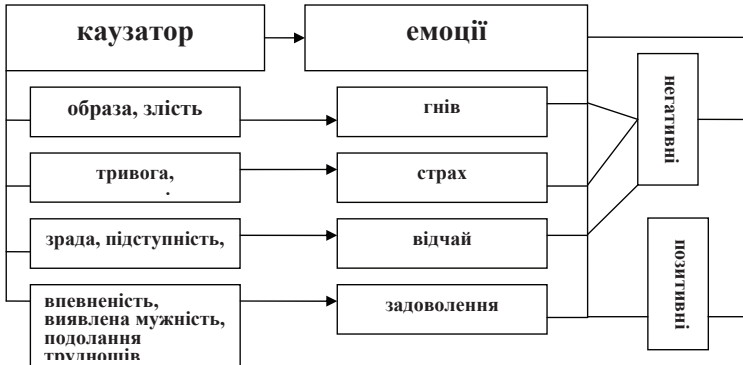
Проблема класифікації ФО перебуває в центрі уваги мовознавців ще з 60-х років 20 ст. Якщо узагальнити підходи до існуючих класифікацій, можна констатувати, що в їхній основі лежать певні методологічні принципи. Н.Н. Амосова [4: 8] розробила контекстологічний метод вивчення ФО, в основі якого врахування контекстуальної взаємодії слів, В.Л. Архангельський [5: 10] обґрунтовує варіаційний метод, що передбачає виділення фразеологічного значення як особливої лінгвістичної категорії, С.Г. Гаврин [6: 24] пропонує комплексивний метод дослідження фразеології, за яким специфіка ФО розкривається шляхом виявлення їх основної функції. З урахуванням цих методів побудовані вже хрестоматійні класифікації ФО: структурно-семантична В.В. Виноградова [7] та граматична і функціонально-стилістична І.В. Корунця [8].

Враховуючи вищезгадані методи вивчення та класифікаційні принципи, спробуємо згрупувати іспанські ФО, пов'язані з коридою, за тематичним принципом з урахуванням психолінгвістичного підходу.

Нас цікавлять ФО, що вербалізують емоції, отож спершу звернемося до психолінгвістичних досліджень. Теорія “базових емоцій” в сучасному мовознавстві набула популярності. Численні дослідники укладали списки базових емоцій. Найменший список складається з трьох емоцій. Найбільший – з одинадцяти. А. Вежбицька виокремлює і досліджує такі базові емоції як “гнів”, “смуток”, “страх” в англійському, німецькому, російському культурно-мовних просторах [9]. Ю. Апресян подає такі базові емоції як “страх”, “здивування”, “сподівання”, “радість”, “відчай” [10].

Також зауважимо, що від фізичного стану до вербалізації є наступний ланцюжок: каузація емоції (в даному випадку корида і все, що з нею пов’язано) → емоція → ментальний процес, тобто осмислення → вербалізація ФО. Якщо ж говорити про структуру ФО, то найчастіше зустрічається схема N+V. Наявність дієслівного компонента свідчить про динаміку мови. Спираючись на попередні дослідження, подаємо такі базові емоції, пов’язані з темою “корида” – страх, гнів, відчай, задоволення. Ці базові емоції можуть мати такі каузатори.

Рис. 1

У роботі було проаналізовано 59 ФО, що дібрані методом суцільної вибірки з тлумачних фразеологічних словників іспанської мови [11].

Корида – невід’ємна частина іспанської культурної спадщини і національної ідентичності дозволяє простежити асоціації, що виникли в мові. Оскільки сама корида була небезпечною, то і ФО, які виникли в асоціативному ряді з коридою, мають частіше негативне забарвлення, наприклад, виражають емоції страху, відчаю, гніву. Рідше вони відображають задоволення.

Слід зазначити, що великий вплив на психологію мало суто географічне розміщення та історичні фактори. О.Кульчицький розрізняє такі групи факторів: геопсихічні, історичні, соціопсихічні, культурно-морфічні й глибинно-психічні [12: 51]. А за твердженням В. фон Гумбольдта, важливим є антропологічний підхід до мови і вивчення мови має здійснюватись у тісному зв’язку зі свідомістю і мисленням людини, її культурою та духовним життям. [13: 46]. Разом з тим мова є не лише засобом бачення світу, а й способом

його трактування, тобто мова певною мірою впливає на свідомість мовців і формування їхніх уявлень про дійсність. Також, В. фон Гумбольдт зазначає, що мова окреслює навколо мовного соціуму коло понять і образів, створюючи національно-мовну картину світу. Щоб побачити і зрозуміти особливості світосприйняття і світобачення свого етносу, треба вийти за межі цього кола і увійти в інше, знайти нову точку спостереження, яка дасть змогу охопити різні картини і порівняти їх.

Завдяки аналізу ФО можна побачити ментальність народу, його переживання, емоційний і психічний стан. За складом і обсягом емотивна лексика і ФО зокрема відрізняються у різних мовах. Це явище обумовлювали культура, традиції та інші чинники. Таким чином зовнішня дійсність мала відображення у внутрішньоемоційному стані, а вже потім вербалізувалась. Вербальні компоненти – найважливіші складові комунікативного акту, оскільки саме вони в нормальному (неспеціалізованому) міжособистісному спілкуванні виступають основними носіями значень смислів (повідомлень) [14: 58].

Коротко згадуючи історію кориди, наголосимо, що вона виникла як маніфестація доблесті іспанських чоловіків і як підтримка їх бойової готовності після тривалих воєн з маврами.

Для виділення емотивності ФО тематичної групи корида, візьмемо такі лексеми: *toro* (бик), *cuerno* (піг), *sapa* (плац тореадора). Ці лексеми передають фізичну дійсність кориди, де головними є бик та тореадор. Як бачимо, для творення ФО взяті як повністю образ *toro*, так і його елемент *cuerno*. Якщо говорити про метод творення ФО з лексемою *cuerno*, то тут використано принцип метонімії. І як стверджує Дж. Лакофф [15], саме метафоричний і метонімічний принципи є основними для творення ФО. Також два елементи *toro* і *cuerno* у кориді виступають ворогами тореадора, тобто підступними і предметами боротьби. Саме тому ФО з цими лексемами мають найчастіше негативне емоційне забарвлення.

Якщо говорити про *sapa*, то цей елемент методом тої ж метонімії замінює тореадора. А оскільки в кориді він є позитивним персонажем, то і ФО з цією лексемою мають часто позитивне емоційне забарвлення.

Розглянемо детальніше каузатори базових емоцій. Як вже було сказано раніше, більшість ФО мають негативне емоційне навантаження, проте є кілька, що відображають позитивний емоційний стан **задоволення**. Каузатором цієї емоції можна назвати впевненість, подолання життєвих негараздів, наприклад, *toro corrido* (букв. бик біжучий) *dosificada* людина. Як бачимо, людина порівнюється з биком, що біжить, тобто тим, що вижив у багатьох битвах. Так і людина, що зазнала багато труднощів, але змогла з ними впоратись. Перемога над страхом і подолання труднощів видно у ФО *agarrar/coger/tomar el toro por los cuernos* (букв. взяти/схопити бика за роги) *взяти бика за роги*, *defender a sapa u espada a uno* (букв. захищати плац і шпагу когось) *стояти за кимось горою*, *defender /aguantar su sapa* (букв. захищати/ тримати свій плац) *захищати своє добро*. На буденне життя переносились елементи кориди. Тобто, вербалізація перемоги у бою переноситься на перемогу у повсякденних справах.

Окрім цього, є ФО, які показують почуття турботи і готовність допомогти у складній ситуації, а, отже, це спричиняє емоційний стан **задоволення**: *tirar a uno de la sapa* (букв. накидати на когось плац) *попередити про небезпеку* та *echar la sapa al toro* (букв. кинути плац бичу) *прійти на допомогу*. З цього бачимо, що при згадці лексеми *sapa* у люди-

ни може з'являтися почуття захисту, це є якимось видом оберегу. Також володіння цим елементом і свобода робити з ним все, що завгодно показує свободу до дій, впевненість, наприклад, *hacer de su cara un sayo* (букв. робити з плаща куртку) робити, що хотіти. Володіння певним елементом означало контроль над ситуацією.

Кориду можна описати як небезпечну подію, яка загрожує життю, в якій багато підступів, відчаю та страху. Адже, навіть смілива людина боїться. Всі ці емоційні стани мали своє відображення у ФО.

Розглянемо ФО, що виражають **страх**. Це є ще одна базова емоція тематичної групи корида. Є різні каузатори цієї емоції, як невпевненість, тривога. Наприклад, *mirar (ver) los toros de (desde) el andamio* (букв. дивитись на биків з трибуни) бути стороннім спостерігачем та *ver los toros desde la barrera* (букв. дивитись на биків з-за огорожі) спостерігати збоку, моя хата скраю. Тут страх переплітається з бездіяльністю. Розглядаючи семантику, бачимо, що просте спостереження з трибуни виражає страх вийти на поле бою, невпевненість у своїх силах. Продовжуючи тему невпевненості, згадаємо *asustar con toros de petate* (букв. налякати бика полотном) підняти фальшиву тривогу. Тобто, відвертаючи увагу людина хоче себе захистити.

Ще однією виділеною базовою емоцією є **гнів**. Міжособистісні стосунки виражено у наступних ФО: *echarle (soltarle) a uno el toro* (букв. кинути на когось бика) висказати все людині, тобто гнів асоціюється з розлюченим биком, отже, завдати болю словами – все одно, що випустити на співрозмовника розлючену тварину. Таким чином бачимо, що вербалізація злості передається нападом бика. Гарячий темперамент іспанців видно у *haber toros y cañas* (букв. мати бика і тростинку) затято сперечатись, *echar /soltar el toro a uno* (букв. кинути на когось биків) спустити собак на когось, *estar /ponerse de cuerno con uno* (букв. бути/ ставити на роги з кимось) бути з кимось на ножах, *mandar a uno al cuerno* (букв. відправити когось до рогу) грубо посярватись з людиною. Хоч і далеко не кожна людина боролась на арені, зате це було яскравим відображенням фізичної дійсності, а відтак, не могло не передатись у мові.

Каузаторами гніву можуть бути образа, злість. Наприклад, *ciertos son los toros* (букв. правдиві є бики) чутки підтвердились, нема диму без вогню. Як бачимо, розлючена тварина асоціюються з підтвердженими чутками. Правила кориди – щоб виграти, навіть більше, залишитись живим, сторона застосовує підступи, своєрідно трансформуються на рівні фраземіки: *echar toros* (букв. кидати биків) давати питання (найчастіше підступні), *esperar/ estarse/ponerse a la cara* (букв. чекати/знаходитись/ставити на плаці) чекати відповідного моменту, *sacar la (su) cara* (букв. витягувати свій плаці) знаходити виправдання, *робити обманний рух, quitar la cara a uno* (букв. знімати плаці) здирати шкуру. Як бачимо, залежно від каузатора, ФО, що вербалізують емоцію гніву, мають різні відтінки.

З цього видно наскільки велике значення мав лексико-фразеологічний рівень для формування національно-мовної картини.

Також серед базових ми визначили таку емоцію, як **відчай**. Її каузаторами ми визначили зраду, підступність, втрату. Наприклад, *en los cuernos del toro* (букв. на рогах бика) на краю прірви. Якщо порівнювати з коридою, то саме будучи на рогах, тореадор розумів, що він програв бій і скоро втратить життя. Це ж і розуміли глядачі. Ніхто не хоче бути у цьому становищі ні в прямому, ні в переносному значенні. Неминучість нещастя

показана у *dejar /soltar la capa al toro* (букв. залишати/кидати свій плащ бичу) з двох бід вибирати меницу, *echar /hacer la capa a uno* (букв. кидати/робити комусь плащ) підкорятись. Емоційний стан спустошення і зневіри можна класифікувати як відтінкові емоції і їх видно у *echar (mandar) al cuerno una cosa* (букв. кинути на ріг щось) *закинути якусь справу*. ФО *no valer un cuerno* (букв. не вартувати ні рога) ні на що не годиться несе в собі оціночне забарвлення, негативне, виражає стан, що є результатом базової емоції.

Серед важливих каузаторів емоційного стану відчаю є зрада. Зрада і переживання пов'язані з нею виражені у *poner los cuernos* (букв. наставляти роги) *наставляти роги*. Тобто робити когось крайнім, ставити у складне чи незручне становище.

Також, серед каузаторів виділимо підступність. Вона переплітається із загалом неприємними відчуттями, наприклад, *saber a cuerno quemado* (букв. знати палений ріг) *справити неприємне враження*. Як бачимо, сама лексема *cuerno* викликає неприємні асоціації: *sobre cuernos, penitencia, tras cuernos palos* (букв. завдяки рогам покаяння, через роги палки) *зробити комусь неприємність і ще й в цьому звинуватити*. Підступність сягає піку, видно подвійну жертву. Зрештою, сам вигук з компонентом *cuerno* виражає неприємні почуття, якусь несподівану тривогу чи біду: *¡cuerno(s)!* (букв. роги!) ну і ну!

Почуття втрати є не меншим каузатором відчаю. Лексема *sapa* замінює людину і у ФО втрата такого елемента як *sapa* означало втратити здоров'я, добробут, удачу, наприклад, *andar /estar, ir de sapa caída* (букв. йти/бути з падаючим плащем) *втратити здоров'я, силу, no tener más que la sapa en el hombro* (букв. мати лише плащ на спині) *нічого не мати, не мати ні сорочки*. Отже, наслідком втрати є відчай.

За результатами дослідження видно, що наша тематична група містить ФО як негативно забарвлені, так і позитивно.

Таблиця 1

Емоції	Кількість ФО	Відсоток
задоволення	12	20%
страх	15	25%
злість	10	18%
відчай	22	37%

З даної таблиці бачимо, що 80% ФО цієї тематичної групи мають негативне емоційне забарвлення і лише 20% позитивне.

Проаналізувавши ФО з компонентами *toro, sapa, cuerno* видно етноспецифічні реалії, які виникли на основі кориди і які є настільки усталеними і міцними, що вже стали певними символами. Вони розкривають як специфіку менталітету і психології іспанського народу, так і особливості творення національної мовної картини. Підсумовуючи семантику лексем, ми бачимо, що *toro* та *cuerno* є складовими ФО з негативною емотивністю, тобто мовець їх асоціює з неприємностями, страхом, невпевненістю, скрутою, а лексема *sapa* має більший спектр відображення емотивності. В залежності від її дії появляються як негативно, так і позитивно забарвлені ФО.

У статті виділені емоції та їх каузатори, які виникли в межах тематичної групи кориди. Запропонована класифікація ФО за наявністю позитивних чи негативних емоцій.

Також, беручи до уваги дане дослідження можна глибше зрозуміти світосприйняття і творення національно-мовної картини іспанського етносу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Левченко О. Фразеологічна символіка: лінгвокультурологічний аспект: Монографія. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2005.
2. Шаховский В.И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка / В.И. Шаховский. – Воронеж: ВГУ, 1987. – 191 с.
3. Трофімова О.В. Фразеологічні одиниці на позначення негативної емоційної дії в англійській і українських мовах / О.В. Трофімова // Філологічні трактати. – 2010. – №1. – С. 88-95.
4. Амосова Н.Н. Основы английской фразеологии / Н.Н. Амосова. – М.: Высш. шк., 1989. – 263с.
5. Архангельский В.Л. Устойчивые фразы в современном русском языке / В.Л. Архангельский. – Ростов-на-Дону, 1964. – 193с.
6. Гаврин С.Г. Заметки по теории фразеологии / С.Г. Гаврин. – Тула, 1972, С. 127–131.
7. Виноградов В.В. Об основных типах фразеологических единиц в русском языке / В.В. Виноградов. – М., 1986. – 342с.
8. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу / І.В. Корунець. – Вінниця: Нова книга, 2003. – 448с.
9. Вежицкая А. Сопоставление культур через посредство лексики и прагматики / А. Вежицкая. – М.: Языки славянской культуры, 2001. – 272с.
10. Апресян Ю.Д. Образ человека по данным языка: попытка системного описания / Ю.Д. Апресян // Вопросы языкознания. – 1995. - №1. – С.37-65.
11. Jimenéz A. Diccionario espasa dichos y frases hechas / A.Jimenéz. Madrid: Espasa, 1997. – 516 s.
12. Кульчицький О. Світовідчужання українця / О. Кульчицький // Українська душа. – К., 1992. – С. 48-68.
13. Кочерган М.П. Загальне мовознавство: підручник / М.П. Кочерган. – К., 2003. – 464 с.
14. Бачевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник / Ф.С. Бачевич. – К., 2004. – 344 с.
15. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафори, котрими ми живем / Дж. Лакофф, М. Джонсон // Теория метафоры. – М.: Прогрес, 1990. – С.387-415.